

Ömer Nasuhi Bilmen Hazretlerinin Makalelerini Neşir Projesi

Ömer Nasuhi Bilmen hazretleri Osmanlı Devleti'nde doğmuş, kendisini yetiştirmiş ve Cumhuriyet devri ilk dönem ulemamızın önemli şahsiyetlerinden birisi olmuştur. Kendisi hem talebelik ettiği vakitlerde hem de muallim olduğu vakitlerde çeşitli makaleler te'lif etmiştir. Bu makaleler çeşitli dergilerde Osmanlıca veya Türkçe olarak neşredilmiştir. Lakin günümüzde temiz bir şekilde yapılan bir baskısı ne yazık ki bulunmamaktadır. Biz de naçizane kendimizi hazretin fahrî talebesi olarak gördüğümüzden makalelerini yayına hazırlamaya karar verdik. Makaleleri hem latinize hem de latin harflerinden temize çekme yoluyla hazırlayıp yayınlamaya çalışıyoruz. Allah Ömer Nasuhi hazretlerine rahmet, bizleri de onun şefaatine nail eylesin. Tevfik yalnızca Allah'ın izniyledir. Şimdi yayınlayacağımız makaleyi latinize eden sevgili dostum Ahmet'e müteşekkirim. Makale, hazretin Medresetü'l-Kudat talebeliği zamanında yazdığı bir makaledir, Osmanlıca orijinalini de incelemek isteyenler için metni yazının sonuna ekledik. Niyazımız o ola ki istifâdeli olsun.

Ömer Nasuhi Bilmen Hazretlerinin Fahrî Talebeleri, 18 Ekim 2021

Mehasin-i Edeb¹

از خدا جوييم توفيق ادب

بي ادب محروم گشت از لطف رب

“Allah’tan edep hususunda muvaffak olmayı dileyelim.

Edebi olmayan kimse Hakk’ın lütfundan mahrumdur.”

Edep, insana has bir mevhibe-i sübhaniyye, bir latife-i rabbaniyedir. Edep, ahlâk-ı bergüzidenin nurani bir surette inkişafından mütehassıl bir halet-i ruhiyeden ibarettir. Edep, hassas tabiatleri cazibe-i latifanesine meftun bırakacak bir meziyet-i cemileye haizdir.

Edepten mahrumiyet, insan için en büyük felaket addolunur. Edepten mahrumiyet kadar insanı tazyikat-ı ruhiye altında bırakır bir felaket, bir me’yusiyyet tasavvur olunamaz. Şeref-i edepten mahrum olanlar ne kadar parlak bir aileye mensup olursa olsun hiçbir kimsenin nazar-ı ihtiramını celbedemez bilakis cevher-i akla mâlik, hilye-i edeple mutehalli, hüsn-ü ahlâk ile muttasıf bir zat velev ki en adi bir aile içinde yetişmiş olsun yine şayan-ı tebcil bir vücud-u kıymetdar’ı haiz addolunur.

أَيُّهَا الْفَاخِرُ جَهْلًا بِالنَّسَبِ

إنما الناس لأُم ولأب

إنما الفخر لعقلٍ ثابتٍ

وَحَيَاءٍ وَعَقَافٍ وَأَدَبٍ²

Bir masum-u gehvare, zeyb-i şuhud olur olmaz ebeveyninin uhdesine teveccüh eden vezaif ne kadar âlî, ne kadar şayan-ı itinadır.

Semere-i fuadının her türlü kelimata nail olmasını arzu eden bir pederin, ağuş-u ra’fetinde büyüttüğü ma hasal hayatının çehre-i masumanesine karşı gözlerinden şefkat nurları serpilen

¹ Beyânü’l-Hak Dergisi, 4. Cilt 96. Sayı, 7 Şubat 1911, <http://katalog.idp.org.tr/yazilar/1884/mehasin-i-edep>

² “Ey cahilce nesebiyle övünen,
Şüphesiz ki insanlar bir anne ve babadandır.
Şüphesiz övünme sabit akıl, utanma, iffet ve edep içindir.”

bir validenin en büyük vazifesi, masumun te'dib ve terbiyesine itina, ihtiyacat-ı dimağiyesine izale, fikrini ulvi hissiyat-ı diniyye ile a'la etmekten ibarettir.

Bir muallim şakirdinin, bir peder evladının ahval-i ruhiyesini; kabiliyet-i fitriyesini nazar-ı itibara alarak o yolda te'dib ve terbiyesine, feyzyab-ı ilim ve kemalat olmasına dikkat etmekle muvazaftır.

İstidad-ı beşerde görülen tenevvuat ve tecelliyat hiçbir şeyde meşhud olamaz. Kimi riyaziyattan zevk alır, kimi tabiiyyata meftun olur, kimi edebiyat mütalaasıyla bir neşve-i ruhaniye dalar gider.

Âdem, görülür ki latif bir sahranın zemerden çimenlerine, zerrin, mütelevvin çiçeklerine dikkat ettikçe ebedi bir inşirah-ı kalbe nail olur.

Yine âdem görülüyor ki semanın reng-i latifine baktıkça kalbinde bir hiss-i manevi uyanır, gözlerinden perran olan nurlar ufuklara kadar yükselir, ecrâm-ı semaviyenin a'makına değin inkaz-ı nazarda bulunmak ister. İşte bunlar bütün istidad-ı beşerdeki tenevvuatın, tecelliyatın, bir netice-i lazımesinden başka bir şey değildir.

İstidad-ı beşerin tecellisi, tamami-i inkişafa mazhariyeti üç nevi terbiyeye muhtaçtır;

Birincisi terbiye-i bedeniyedir; buna riayet edilmedikçe istidad-ı beşer, eşi'a-i tabiyyesini kaybederek söner gider. Kavaid-i sıhhiyeye dikkat edilmedikçe ilel ve emraz olanca şiddetiyle tehacüme başlar. İstirahat-ı dimağiyeye temin edilmedikçe meşâğil-i zihniyenin, a'malat-ı fikriyenin merkez-i bedi'i olan dimağ-ı idrakat, ihtisasat, harekât-ı ihtiyariye gibi vezaif ve mahsusasını ifa edemeyerek faaliyetinden mahrum kalır. Bu mahrumiyet ise insan-ı hayat-ı kıymetdarından mahcur bırakır. Binaenaleyh hayatını seven zat, terbiye-i bedeniyeye ikdam etmeli, sıhhat ve afiyetini temin için lazım gelen tedabire tevessülde kusur etmemelidir. Risalet

سل الله العفو والعافية فإن أحداً لم يعط بعد اليقين خيراً من العافية³; meab Efendimiz (s.a.v.); buyurmuşlardır.

İkincisi terbiye-i fikriyedir: terbiyenin, fikir üzerinde icra ettiği tesirat pek büyüktür. Zaten terbiye, bütün tabiat üzerinde icrayı hükmedecek bir hassa-i fevkaladeye haizdir. Aynı fasileye mensup ezhar ve eşcardan bir kısmı hüdayi nabit bir halde kalarak hal-i ibtidaiyesini muhafaza etmiş oldukda hiçbir letaifte, hiçbir taravet-i nükhet pervere mâlik olamaz. Lakin kısm-ı diğeri hüsn-ü tabiate malik bir zatın hadika-i latifesine ğars olunarak terbiyesine, ıslahına, suret ve neşvü nemasına itina edildikte gayet zarif, dilkeş bir vaziyet alır. Tabiat-ı şairaneye küşayış verecek bir nuraniyeti haiz bulunur.

İşte her zaman i'tilaya, her zaman başka nezahetle tecelliye müsteid olan fikr-i beşer de böyle müstefiz olur.

İnsan elvah-ı kâinata baktıkça, bedayi-i mükevvenatı mülahaza ettikçe, asar-ı ulema ve hukemayı mütalaada bulundukça fikrinde azim bir inbisat, latif bir i'tila hisseder.

Bilakis zulam-ı cehalet içinde kalan, pişgahı temaşasında parlayan asar-ı ulviyyeden ders-i intibah alamayan kimselerin fikri henüz yunulmamış, cila verilmemiş bir elmas parçası gibi fahmiyet halinde bulunacağından şa'saa nisar olamaz.

İnsan, kuvve-i akilenin kabul edemeyeceği suver-i hayaliyenin intibaından levha-i fikrini vikaye etmelidir. Öyle evham ve hayalat içinde kalmış bir ademin fikrinden alem-i medeniyet ne istifade edebilir?

“Olmasın fikr-i latifin zulmet-i alude hayal
Levha-i tab'ında bir reng-i hakikat parlasın”

³ Allah'tan mağfiret ve afiyet niyazında bulununuz zira yakîn (iman)'dan sonra afiyetten daha hayırlı bir şey verilmemiştir. (Tirmizî, 3514)

Üçüncüsü terbiye-i diniyedir: insanın saadet-i maddiye ve maneviyasını temin edecek terbiye, terbiye-i diniyedir. Terbiye-i diniyye ile tahliye-i zat edenler vatana muhabbet eder, adab-ı milliyeye riayette bulunur, etvar-ı frengane ve efkar-ı hayalperestaneden beri, kibir ve azamet, hırs ve tama', hakd ve hased, fışk ve şehvet gibi zulumat-ı nefsaniyeden müçtenib, her türlü füyuzat-ı ledünniye ve esrar-ı vahdaniyete mazhar olur.

Terbiye- diniyeden mahrum bir ademi tarik-i hidayete sevk edecek, mürtekibi olduğu fezayih-i vahşiyeneden, harekât-ı gayr-i meşruadan men eyleyecek bir kuvve-i maneviye bulunamaz. Binaenaleyh bu gibi meziyyat-ı beşeriyeden mahrum eşhas-ı muzırreden içtinab etmek, ahkâm-ı diniyeye riayet eder, hasail-i celile-i İslamiyetle tezyin-i vücuda çalışır zevat-ı kiramın inzar-ı teveccühünü celbe, sohbet-i ulviyyet-i perveraneden istifadeye çalışmak lazımdır.

صحبت پاکیزہ رویان نوبهار دولت است
جامہ باد صبا از گل معطر می شود⁴

Mekteb-i Kudat müdavimlerinden Erzurumlu Ömer Nasuhi

⁴ “Temiz yüzlü bir kimse ile sohbet etmek ilk bahar (gibi) bir hoş devlettir (nimettir).

Ki o gün doğumunda Seher vakti esen hafif yel rüzgarının kokusu güldendir (gülden alır kokusunu, gül gibi kokar).” (Tercüme: Bayezid Mete)